

Brisel, 8.11.2023
COM (2023) 691 final

**KOMUNIKACIJA KOMISIJE EVROPSKOM PARLAMENTU,
SAVETU, EVROPSKOM EKONOMSKOM I SOCIJALNOM
KOMITETU I KOMITETU REGIONA**

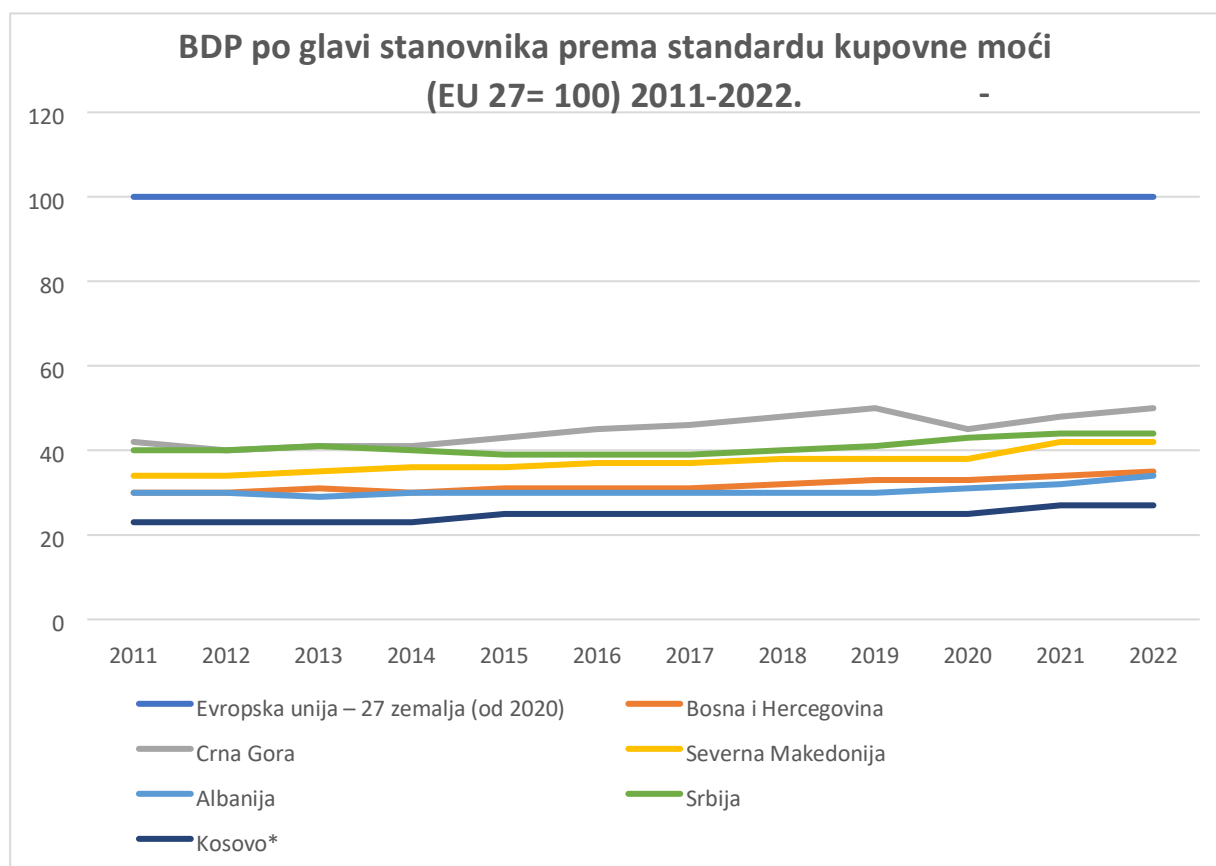
Novi plan rasta za Zapadni Balkan

UVOD

Evropska komisija čvrsto veruje da proširenje ostaje ključna politika Evropske unije, a posebno da je punopravno članstvo u EU za Zapadni Balkan u samim političkim, bezbednosnim i ekonomskim interesima Unije.

Agresorski rat Rusije protiv Ukrajine još jednom pokazuje potrebu za odlučnim geostrateškim ulaganjem u stabilnu, jaku i ujedinjenu Evropu. Rat je imao značajan uticaj na naše partnere sa Zapadnog Balkana, vršeći dalji pritisak na njihove ekonomije i društva i stvarajući rizike za njihovu stabilnost. Potreba da se približe EU i da se ubrza njihov proces pridruživanja, zasnovan na reformama u zemljama koje se odnose na EU, nikada nije bila jasnija nego danas. Većina građana Zapadnog Balkana smatra da bi članstvo njihove zemlje u EU bila dobra stvar¹. U tom smislu, novi plan rasta za Zapadni Balkan predstavljaće priliku za dalje povećanje vidljivosti i svesti o podršci EU regionu, jačanjem angažovanja sa lokalnom javnošću.

Ekonomska konvergencija je suštinski element za približavanje zemalja Zapadnog Balkana EU. Trenutno, nivo i brzina konvergencije između partnera sa Zapadnog Balkana i EU nisu zadovoljavajući² – bilo u smislu reformskih procesa ili društveno-ekonomske konvergencije – i koči njihov napredak na putu ka EU. Stoga, postoji potreba da se ubrzaju i podstaknu pripreme Zapadnog Balkana za članstvo u EU tako što će se izneti neke od njegovih prednosti, posebno na načine koji mogu neposredno da osete građani zemalja Zapadnog Balkana. Cilj bi trebalo da bude omogućavanje partnerima da ubrzaju reforme i investicije kako bi značajno ubrzali brzinu procesa proširenja i rast svojih ekonomija.

* Ovaj naziv ne dovodi u pitanje stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom SB UN 1244/1999 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

¹ Standard Eurobarometer 99 – proleće 2023.

² Eurostat i Svetska banka

U tom smislu, Komisija predlaže **novi plan rasta za Zapadni Balkan** zasnovan na četiri stuba, koji imaju za cilj:

- 1) **Jačanje ekonomske integracije sa jedinstvenim tržištem Evropske unije**, pod uslovom da se Zapadni Balkan uskladi sa pravilima jedinstvenog tržišta i otvori odgovarajuće sektore i oblasti svim svojim susedima istovremeno, u skladu sa zajedničkim regionalnim tržištem;
- 2) **Jačanje ekonomske integracije u okviru Zapadnog Balkana putem zajedničkog regionalnog tržišta**³, na osnovu pravila i standarda Evropske unije, što bi potencijalno moglo dodati 10%⁴ njihovim ekonomijama;
- 3) **Ubrzanje fundamentalnih reformi**, uključujući klaster osnovnih sektora⁵, podržavajući put Zapadnog Balkana ka članstvu u EU, unapređujući održivi ekonomski rast privlačenjem stranih investicija i jačanjem regionalne stabilnosti;
- 4) **Povećanje finansijske pomoći za podršku reformama putem Instrumenta za reforme i rast Zapadnog Balkana za period od 2024-2027, što predstavlja predlog** za novi instrument vredan 6 milijardi evra, naime, 2 milijarde evra bespovratne pomoći i 4 milijarde evra povoljnih zajmova, pri čemu je isplata uslovljena time da partneri na Zapadnom Balkanu provedu određene socioekonomske i fundamentalne reforme.⁶

Ekonomaska konvergencija je značajan benefit članstva u EU. Pozitivan uticaj na BDP zemlje i nivoe prihoda koji proizilaze iz integracije sa jedinstvenim tržištem EU, u kombinaciji sa Kohezionom politikom EU, jasno su pokazani u prošlosti. To zahteva ulaganja u modernizaciju privreda, kao i u infrastrukturu, za šta je potrebna dodatna finansijska pomoć. U isto vreme, fundamentalne reforme, uključujući jačanje vladavine prava i osnovnih prava, su neophodne da bi se oslobodile prednosti integracije i stvorilo povoljno okruženje za privlačenje privatnih investicija i generisanje održivog ekonomskog rasta uz smanjenje emisija. Izgradnja moderne, dinamične i dekarbonizovane privrede sa poboljšanim mogućnostima zapošljavanja će takođe smanjiti podsticaj za migraciju prema inostranstvu.

Ovaj novi plan rasta nadovezuje se na postojeću metodologiju proširenja⁷ i stvara paket mera koje se međusobno jačaju i koje će multiplikovati potencijalnu korist svake mere. Takođe predviđa više podsticaja i koristi od integracije uoči pristupanja EU, čime želi da se ubrzaju pregovori o pristupanju. Konačno, u cilju obezbeđivanja jednakih uslova među zemljama u procesu proširenja, on progresivno dodaje dodatne mogućnosti za Zapadni Balkan onima dostupnim u okviru postojećih Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Brzina je sada od suštinskog značaja i cilj je da plan rasta počne da pravi razliku već naredne godine.

Plan rasta ne dovodi u pitanje tekuće procese pristupanja i specifične uslove koji su tamo postavljeni u ovom kontekstu, posebno u vezi sa osnovnim vrednostima. Međutim, on će se uključiti u ovaj proces

³ Zajedničko regionalno tržište (CRM) je inicijativa o kojoj su se dogovorili lideri šest zemalja Zapadnog Balkana na samitu Berlinskog procesa u Sofiji 2020. CRM i povezani akcioni plan imaju za cilj da dovedu četiri slobode kretanja (robu, usluge, kapital i radnike) u region.

⁴ Gomez Ortiz Maria Del Mar; Zarate Vasquez, Roman David; Taglioni, Daria. *The Economic Effects of Market Integration in the Western Balkans (English)*. Policy Research working paper; no. WPS 10491 Washington, D.C. : World Bank Group:

<http://documents.worldbank.org/curated/en/099544006202322289/IDU062c50b5106fe8046d1080530898bbe45d6fa>

⁵ U skladu sa Komunikacijom „Unapređenje procesa pridruživanja – kredibilna perspektiva EU za Zapadni Balkan“ COM(2020)57, fundamentalni klaster uključuje: Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava, Poglavlje 24 – Pravda, sloboda i sigurnost, ekonomski kriterijumi, funkcionisanje demokratskih institucija, reforma javne uprave, Poglavlje 5 – Javne nabavke, Poglavlje 18 – Statistika i Poglavlje 32 – Finansijska kontrola.

⁶ U svom predlogu srednjoročne revizije Višegodišnjeg finansijskog okvira 2021 – 2027 (COM(2023)337 final), Komisija je predložila dodatne 2 milijarde evra za Zapadni Balkan. Četiri milijarde evra bilo bi obezbeđeno u vidu koncesionih zajmova.

⁷ COM (2020) 57 Final

podsticanjem zemalja da ubrzaju usvajanje i implementaciju pravne tekovine EU (*acquis*). Štaviše, sa snažnim fokusom na integraciju unutar regiona Zapadnog Balkana, trebalo bi da pomogne zemljama da se usredsrede na zajedničku budućnost kao članice EU i da prevaziđu bilateralne izazove koji, nažalost, troše previše energije u regionu i sputavaju ga.

1) Jačanje ekonomske integracije sa jedinstvenim tržištem Evropske unije

Integracija sa jedinstvenim tržištem Evropske unije bila je glavni pokretač ekonomskog rasta za sve zemlje koje su pristupile EU. Za zemlje na putu pristupanja EU, bliža povezanost sa jedinstvenim tržištem EU donela bi koristi koje bi mogli neposredno da osete njihovi građani.

Pružanje više mogućnosti Zapadnom Balkanu za bliže veze sa jedinstvenim tržištem EU ključno je obrazloženje plana rasta. Cilj je da se ekonomije približe jedinstvenom tržištu kada se postigne neophodan nivo pripremljenosti.

Kao deo ovog plana rasta, Komisija je identifikovala sedam početnih prioritarnih oblasti koje bi Evropska unija mogla da ponudi zemljama Zapadnog Balkana. Takva integracija bi donela značajne ekonomske koristi regionu i obezbedila bi naširoko jednake uslove među zemljama u procesu proširenja.

Završetak posla na koji se šest partnera obavezalo u kontekstu zajedničkog regionalnog tržišta biće neophodan preduslov za bližu integraciju sa jedinstvenim tržištem. Ponuda u okviru sedam prioritarnih oblasti zasniva se na sopstvenim zaslugama i takođe podleže prethodnom usklađivanju sa pravnom tekovinom EU u svakoj specifičnoj oblasti, uključujući posedovanje neophodne infrastrukture i funkcionalnih institucija. Nijedan partner sa Zapadnog Balkana neće moći da blokira pristup jedinstvenom tržištu EU za ostalih pet.

Ove prioritarnne mere mogu se sprovesti korišćenjem postojeće pravne osnove Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, kroz ciljane komplementarne sporazume ili izmenama, po potrebi, postojećeg Ugovora o osnivanju transportne zajednice i Ugovora o energetske zajednici.

Ponuda Zapadnom Balkanu⁸: Sedam prioritarnih mera za integraciju u jedinstveno tržište Evropske unije

1. Slobodno kretanje roba:

- (i) *Ugovori o ocenjivanju usaglašenosti* za otključavanje jedinstvenog tržišta za robu proizvedenu na Zapadnom Balkanu nakon usklađivanja sa relevantnim horizontalnim pravnim propisima EU o proizvodima.
 - (ii) *Unapređen sporazum o carinskoj i poreskoj saradnji* radi pojednostavljenja carinskih procedura i smanjenja vremena čekanja na granicama, kroz mere koje između ostalog uključuju prethodnu razmenu informacija, međusobno priznavanje ovlašćenih ekonomskih operatera, na osnovu zasluga, i bližu saradnju u razvoju njihovih nacionalnih jedinstvenih carinskih okruženja i brže implementacija pravna tekovine EU o indirektnom oporezivanju.
 - (iii) Učešće svih partnera sa Zapadnog Balkana u *Konvenciji o zajedničkom tranzitnom postupku*
- (i) zahteva sporazume zasnovane na postojećim odredbama SSP-a, (ii) bili bi sporazumi koji bi dopunjavali SSP-ove i gradili bi se na postojećem radu na zajedničkom regionalnom tržištu gde se partneri sa Zapadnog Balkana međusobno integrišu na osnovu pravila EU, (iii) zahteva pristupanje postojećoj konvenciji. Od partnera sa Zapadnog Balkana očekuje se da podrže sve primene unutar regiona.

⁸ Sprovođenje prioritarnih mera i ostalih predloga u Komunikaciji biće predmet relevantnih procedura u skladu sa Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije.

2. Slobodno kretanje usluga i radnika:

- (i) Za usluge vezane za *e-trgovinu*, uključujući *usluge dostave paketa*⁹, *turističke usluge* i druge delatnosti za koje je postignut dogovor u okviru Zajedničkog regionalnog tržišta.
- (ii) *Priznavanje veština i kvalifikacija* između EU i Zapadnog Balkana, uključujući profesionalne kvalifikacije. Nadovezujući se na četiri revolucionarna „sporazuma o mobilnosti dogovorena u kontekstu Zajedničkog regionalnog tržišta¹⁰ kroz poboljšanu saradnju, razmenu informacija i korišćenje alata za transparentnost – kao što je Evropski okvir kvalifikacija (EQF) – da bi se olakšalo brže i efikasnije priznavanje veština i kvalifikacija. Posebno kroz promovisanje da države članice efikasno primene to u odnosu na zemlje Zapadnog Balkana po pitanju Preporuke Komisije o priznavanju kvalifikacija državljana trećih zemalja koja će uslediti¹¹.

Što se tiče (i) postojećih pravnih osnova SSP-a koje bi se koristile, onda kada se ispune uslovi zasnovani na zaslugama, uključujući usklađivanje i implementaciju relevantne pravne tekovine EU (*acquis*).

3. Pristup jedinstvenoj zoni plaćanja u evrima (SEPA):

Smanjenje troškova prekograničnih plaćanja u korist potrošača i preduzeća će delovati kao podsticaj prekograničnoj trgovini. Kao deo rada na zajedničkom regionalnom tržištu, Zapadni Balkan kolektivno uspostavlja nacionalno zakonodavstvo koje zahteva Evropski savet za plaćanja za učešće u SEPA. Evropska komisija će **nastaviti da podržava zemlje zapadnog Balkana** da se usklade sa relevantnim zakonodavstvom EU i pripremaju svoju prijavu za pristup SEPA.

4. Olakšavanje drumskog transporta:

- (i) Podržati zemlje Zapadnog Balkana da integrišu svoj drumski transport u regionu na osnovu usvajanja relevantnih pravnih tekovina EU (*acquis*).
- (ii) Paralelno raditi na omogućavanju pristupa partnerima sa Zapadnog Balkana relevantnim informacionim sistemima EU (IMI, ERRU) i razmotriti dalje olakšavanje bilateralnih transportnih operativnih aktivnosti, kroz poseban sporazum koji dopunjuje SSP-ove.

Obe aktivnosti treba da ubrzaju usvajanje pravne tekovine EU o drumskom transportu, obezbede značajne ekonomske koristi i progresivno vode ka daljoj integraciji u oblasti drumskog transporta.

5. Integracija i dekarbonizacija energetske zajednice:

Nadovezujući se na postojeći rad unutar Energetske zajednice da se integriše tržište električne energije u regionu sa tržištem EU i otvaranje mogućnosti za integraciju drugih energetske zajednice. Ovo će uzeti u obzir potrebu za ekvivalentnom cenom ugljenika ceni ugljenika u EU sistem trgovine emisijama ili primenom Mehanizma za prilagođavanje granice ugljenika kako bi se omogućilo dalje spajanje tržišta električne energije od 2030. pa nadalje.

Ovo će biti urađeno primenom postojećeg ugovora Energetske zajednice.

⁹ Nadovezujući se na postojeću inicijativu za usluge dostave paketa unutar CEFTA-e i u skladu sa Uredbom (EU) 2018/644 o uslugama prekogranične dostave paketa.

¹⁰ Priznavanje stručnih kvalifikacija doktora medicine, doktora dentalne medicine i arhitekata u kontekstu CEFTA; Priznavanje visokoškolskih kvalifikacija; Uzajamno priznavanje profesionalnih kvalifikacija za medicinske sestre, veterinarske hirurge, farmaceute i babice; i sloboda kretanja sa ličnim kartama na Zapadnom Balkanu.

¹¹ Usvajanje je predviđeno za 15. novembar 2023.

6. Jedinstveno digitalno tržište:

- (i) Olakšati proširenje pokrivenosti trenutnog *dobrovoljnog sporazuma o romingu među telekom operaterima*¹²; ovo bi bio privremeni korak do (ii) koji sledi;
 - (ii) Obezbediti pravnu sigurnost za korisnike i operatere koji istražuju rešenja za dugoročan aranžman rominga kako bi se Zapadni Balkan uključio u zonu EU „lutaj kao kod kuće“, u potpunosti poštujući međunarodne trgovinske obaveze Evropske unije;
 - (iii) Proširiti pravila EU o rešavanju neopravdanog geoblokiranja i drugih vidova diskriminacije – zasnovane na nacionalnosti kupaca, mestu stanovanja ili mestu osnivanja – na Zapadni Balkan;
 - (iv) Integrisati region *u usluge od poverenja u EU* kada nacionalno zakonodavstvo bude u skladu sa uslugama elektronske identifikacije, autentifikacije i poverenja (eIDAS). Međukorak će biti razvoj regionalnog novčanika digitalnog identiteta („Balkanski novčanik digitalnog identiteta“) koji će biti usklađen sa novčanikom EU i koji prati potpuno iste tehničke specifikacije;
 - (v) Ojačati *veze sajber bezbednosti* kroz omogućavanje pridruživanja zemalja Zapadnog Balkana stubu sajber bezbednosti programa Digitalna Evropa predviđajući kao prvi korak njihov pristup Rezervi za sajber bezbednost prema Zakonu o sajber solidarnosti¹³. Promovisati sveobuhvatnu primenu paketa alata EU za 5G sajber bezbednost od strane svih partnera na Zapadnom Balkanu.
 - (vi) Ojačati prekograničnu *interoperabilnost* kroz nacionalne okvire interoperabilnosti koji su u potpunosti usklađeni sa evropskim okvirom interoperabilnosti kao osnovom za interoperabilne, digitalne javne usluge usredsređene na ljude.
- (i) zasniva se na postojećim dobrovoljnim aranžmanima, dok bi od (ii) do (iv) zahtevalo održivo pravno rešenje (npr. putem izmene i dopune SSP). (v) zahtevaće izmenu postojećeg sporazuma o pridruživanju programu Digitalna Evropa.

7. Integracija u industrijske lance snabdevanja

- i) Razviti strateška partnerstva o održivim lancima vrednosti sirovina, nakon početnog fokusiranja na identifikaciju konkretnih zajedničkih industrijskih projekata.
- ii) Razviti strateška partnerstva za sigurnost snabdevanja kritičnim lekovima

Razvoj strateških partnerstava o održivim lancima vrednosti sirovina zasnivaće se na: identifikaciji i implementaciji zajedničkih projekata održivih sirovina i baterija koji pokrivaju sve faze odgovarajućih lanaca vrednosti, tj. istraživanje, ekstrakciju, preradu/proizvodnju i reciklažu; i podrška kompanijama/organizacijama Zapadnog Balkana da se pridruže EU Alijansi za sirovine i EU Alijansi za baterije¹⁴. Bliža saradnja na istraživanju i inovacijama, izgradnja kapaciteta preko npr. olakšavanja pristupa zemalja Zapadnog Balkana Akademiji veština Evropske alijanse za baterije i Akademiji za sirovine

(iii) Proširenje međunarodnih strateških partnerstava EU za proizvodnju kritičnih lekova i aktivnih farmaceutskih sastojaka.

¹² <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-12/eu-wb-roaming-declaration.pdf>

¹³ Zakon o sajber solidarnosti je predlog Komisije koji su zakonodavci još nisu usvojili.

¹⁴ Ova dva saveza koordinišu dve Zajednice znanja i inovacija (KIC) Evropskog instituta za inovacije i tehnologiju (EIT).

Ove prioritetne oblasti odražavaju konsultacije sa zainteresovanim stranama širom regiona¹⁵ i predstavljaju direktnu vezu sa tekućim radom na implementaciji Zajedničkog regionalnog tržišta.

Komisija namerava da predloži izmene i dopune SSP-a kako bi se uveo mehanizam koji bi omogućio telima SSP-a da prošire prava i obaveze pravne tekovine EU („*acquis*“) na Zapadni Balkan, kada se ispune uslovi. Mehanizam bi omogućio institucijama SSP-a da usvoje anekse koji sadrže listu zakonodavstva jedinstvenog tržišta („*acquis*“) u određenim oblastima koje bi bile transponovane u domaće zakonodavstvo, kao i pravila o monitoringu. Kada Komisija utvrdi da postoji usklađenost sa pravnom tekovinom EU i da se pravila efikasno provode – kao i da ne postoji značajan rizik za jednake uslove na jedinstvenom tržištu EU (npr. dovoljan stepen antimonopolske politike, spajanja i kontrola državne pomoći, po potrebi) – institucije SSP-a mogu doneti odluku o odobravanju recipročnog tretmana unutrašnjeg tržišta u konkretnoj oblasti. Pored pristupa jedinstvenom tržištu, usvajanje i implementacija pravne tekovine EU na ovaj način bi takođe pozitivno uticala na put pristupanja.

Ovaj pristup bi omogućio SSP-ovima da ponude progresivno proširenje na specifične oblasti pravne tekovine EU (*acquis*), posebno one koje imaju specifičnu vezu sa jedinstvenim tržištem, kao što su sanitarne i fitosanitarne mere i prava intelektualne svojine. Kada se posmatra koji sektori da se uključe, prioritet bi se dao oblastima u kojima su preduzete suštinske mere u okviru zajedničkog regionalnog tržišta.

Štaviše, da bi direktno podržala sedam prioritetnih mera, i šire, kako bi osigurala da se njihov puni potencijal realizuje, Evropska komisija predlaže niz komplementarnih mera.

Kao minimum, sve zemlje Zapadnog Balkana treba da u potpunosti učestvuju u relevantnim programima EU, uključujući posebno program jedinstvenog tržišta, programima Carina i Fiskalis, programu Digitalna Evropa i programu Horizont Evropa (uključujući istraživanje proširenja svojih misija na temu „Klimatski neutralni i pametni gradovi“ i „Obnovimo naše okeane i vode“). Podstičaće se što potpunije učešće u ekspertskim grupama koje vodi Komisija, u skladu sa pravilima EU, jer su to važan put za razvoj praktičnog znanja o efikasnoj primeni pravne tekovine EU (*acquis*). Zemlje zapadnog Balkana mogu imati koristi od mera predviđenih u Komunikaciji Komisije o „Unapređenju evropskog administrativnog prostora (ComPact)“, kako bi pomogle u izgradnji bolje javne uprave.

Potencijal dalje integracije Zapadnog Balkana u odgovarajuće delove jedinstvenog tržišta biće podržan jačanjem infrastrukturnih veza sa EU. Investicioni okvir za zapadni Balkan (WBIF) je spreman da pojača podršku za uspostavljanje neophodne infrastrukture utvrđene Ekonomskim i investicionim planom¹⁶, implementirajući na Zapadnom Balkanu strategiju „Globalna kapija“ usko povezano sa transevropskim mrežama. Implementacija pojedinačnih reformskih agendi (videti tačku 3 u nastavku) biće od suštinskog značaja za taj efekat. Takođe će se nastaviti rad na razvoju transevropske transportne mreže (TEN-T) kako bi se poboljšala povezanost Zapadnog Balkana sa EU, podržala integracija u jedinstveno tržište EU i promovisao održiviji transportni sistem.

2) Podsticanje regionalne ekonomske integracije kroz zajedničko regionalno tržište

Region Zapadnog Balkana suočava se sa velikim ekonomskim izazovom zbog ograničene privlačnosti za investitore, zbog malih fragmentiranih tržišta i velike migracije prema inostranstvu kao posledica ograničenih mogućnosti. Na samitu Berlinskog procesa 2020. godine, region je odlučio da će integracija na regionalnom nivou, kroz zajedničko regionalno tržište, biti jedan od ključnih pristupa za rešavanje takvih izazova.

¹⁵ Konsultacije su održane na političkom i ekspertskom nivou sa nizom zainteresovanih strana. Bilo je tehničkih razgovora sa nacionalnim administracijama, konsultovani su biznisi širom regiona kroz dijalog sa investicionim forumom 6 komora Zapadnog Balkana i bilo je konsultacija sa regionalnim organizacijama, CEFTA-om, Savetom za regionalnu saradnju, Transportnom zajednicom i Energetskom zajednicom.

¹⁶ Ekonomski i investicioni plan https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1811

Akcioni plan za zajedničko regionalno tržište¹⁷ određuju opsežan program aktivnosti zasnovan na pravilima i standardima EU, za uspostavljanje četiri slobode kretanja unutar Zapadnog Balkana: roba, nekih usluga, kapitala i radnika. Ovo je praćeno Zelenom agendom i agendom o digitalnom inovacijama za region. Uprkos tome što je mnogo tehničkog posla započeto, većina rezultata tek treba da se materijalizuje, delom zbog političkih blokada u donošenju odluka, delom zbog tempa implementacije, koji treba značajno ubrzati.

Razvoj zajedničkog regionalnog tržišta je neophodan iz dva razloga. Prvo, zato što je ključno za otključavanje ekonomskog potencijala regiona, za stvaranje mogućnosti za domaće firme i radnike i za pretvaranje Zapadnog Balkana u privlačnije mesto za evropske investitore. Procenjuje se da bi Zajedničko regionalno tržište moglo da doda 10% privredama zemalja u regionu¹⁸. Drugo, zato što se Zajedničko regionalno tržište zasniva na usvajanju i primeni standarda EU.

Stoga deluje kao odskočna daska ka jedinstvenom tržištu EU u mnogim sektorima, i kao mehanizam za postizanje napretka u pristupnim pregovorima uz istovremeno ubiranje ranih ekonomskih koristi. Bliža ekonomska integracija sa EU ide ruku pod ruku sa izgradnjom zajedničkog regionalnog tržišta. Kao deo ovog plana rasta, zemlje Zapadnog Balkana **su pozvane da se ponovo obavežu na punu implementaciju Akcionog plana za zajedničko regionalno tržište.**

EU će pružiti značajne mogućnosti za integraciju na jedinstveno tržište EU samo ako region ostvari regionalnu ekonomsku integraciju. Partneri koji nisu u potpunosti posvećeni zajedničkom regionalnom tržištu ili ometaju sprovođenje Akcionog plana za zajedničko regionalno tržište ne mogu očekivati da će imati koristi od plana rasta u smislu mogućnosti za integraciju jedinstvenog tržišta (stub 1).

Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini¹⁹ je ključni mehanizam upravljanja za upravljanje Zajedničkim regionalnim tržištem. Zbog toga je neophodno njegovo efikasno funkcionisanje. Kao takav, važan posao koji je u toku – posebno u sledećim oblastima – treba da se ubrza:

- olakšavanje trgovine kroz povećanje regionalnog priznavanja standarda i sertifikacije (na osnovu pravila EU);
- smanjenje negativnog uticaja nekarinskih mera;
- otvaranje sektora usluga, posebno nove oblasti e-trgovine; i
- olakšavanje kretanja radnika kroz međusobno priznavanje akademskih i profesionalnih kvalifikacija.

Jedna od uspešnih priča zajedničkog regionalnog tržišta je uspostavljanje zelenih traka na granicama unutar regiona. Razmenom carinskih podataka pre dolaska robe na granične prelaze, vreme tranzita robe se značajno smanjuje. Procene sugerišu da je smanjenje vremena čekanja od 3 sata ekvivalentno smanjenju tarifa od 2%.²⁰ Ovaj uspeh u regionu doveo je do uspostavljanja zelenih traka (kopnene granice) i plavih traka (pomorske granice) između regiona i nekih država članica EU. Ovo je jedan primer kako produbljivanje carinske saradnje može podstaći ekonomske aktivnosti između regiona i EU.

Postoje brojni tokovi rada u okviru zajedničkog regionalnog tržišta u kojima bi napredak mogao utrti put bližoj integraciji sa jedinstvenim tržištem. To uključuje integraciju regiona u sisteme EU za zaštitu potrošača i nadzor tržišta, međusobno priznavanje akademskih i profesionalnih kvalifikacija, učešće svih partnera u regionu u Evropskom komitetu za standardizaciju (CEN) i Evropskom elektrotehničkom komitetu za standardizaciju (CENELEC).

¹⁷ Zajedničko regionalno tržište https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/policy-highlights/common-regional-market_en#:~:text=The%20Common%20Regional%20Market%20action,1%25%20of%20the%20region's%20GDP.

¹⁸ Kao i za fusnotu 4.

¹⁹ Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA) 2006, okuplja Zapadni Balkan 6 i Moldaviju u regionalnoj trgovinskoj zoni sa ciljem liberalizacije trgovine robom i uslugama u regionu. Rad CEFTA-e je ugrađen u akcioni plan CRM 2020. godine

²⁰ Kao i za fusnotu 4.

Takva integracija zahteva razvoj neophodnih institucija i praksi, kao što je preko Akademije jedinstvenog tržišta kako bi se osiguralo da su nacionalni sistemi u potpunosti usklađeni sa onima u EU.

Gledajući u budućnost, **ambiciozni naslednik sadašnjeg akcionog plana za zajedničko regionalno tržište mora da se razvije pre nego što sadašnji istekne 2024.** Novi akcioni plan treba da uključi mogućnosti koje se nude u okviru ovog plana rasta, kao i da u potpunosti odražava Zelenu agendu i Digitalnu i Inovacijsku agenda za region. Da bi zajedničko regionalno tržište bilo spremno za budućnost i u pripremi za mehanizam za prilagođavanje granice ugljenika, akcioni plan bi trebalo da sadrži neophodne elemente da bi Zapadni Balkan napredovao u dekarbonizaciji.

3) Ubrzavanje temeljnih reformi

Iskustvo iz uzastopnih ciklusa proširenja pokazalo je da bliža integracija sa jedinstvenim tržištem EU i ciljane finansijska podrška nisu dovoljni za postizanje ubrzane socio-ekonomske konvergencije. Održiv uspeh zahteva sveobuhvatne reforme, uključujući i na nivou fundamentalnog klastera. Oni su od suštinskog značaja za zemlje kandidate da napreduju ka članstvu u EU i da se njihove ekonomije nose sa konkurentskim pritiskom jedinstvenog tržišta i da izgrade konkurentna i održiva preduzeća za privlačenje privatnih investicija. Štaviše, ubrzanje fundamentalnih reformi će takođe imati pozitivan uticaj na tempo kojim se zemlje kreću na svom putu pristupanja EU.

Kao deo ovog plana rasta, svaki partner sa Zapadnog Balkana biće pozvan da pripremi **Reformsku agendu** na osnovu postojećih preporuka, uključujući godišnji Paket proširenja i zaključaka Ekonomskog i finansijskog dijaloga, na osnovu Programa ekonomskih reformi (ERP) zemalja. Agendu će Komisija konsultovati, oceniti i usvojiti.

Reformska agenda će identifikovati ograničen skup prioritetnih reformi, podeljenih na kvalitativne i kvantitativne korake koji će služiti kao **uslovi plaćanja**, odnosno po ostvarenju, pokrenuće oslobađanje sredstava u okviru novog Instrumenta za reformu i rast prema unapred utvrđenom roku. Uslovi plaćanja će **biti povezani sa specifičnim socio-ekonomskim reformama** za otključavanje potencijala nacionalnog i regionalnog rasta, kao i **sa specifičnim reformama koje se odnose na osnove procesa proširenja**, uključujući vladavinu prava, demokratiju, poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda. Makrofinansijska stabilnost, dobro upravljanje javnim finansijama, transparentnost i nadzor nad budžetom su opšti uslovi plaćanja koji se moraju ispuniti za svako oslobađanje sredstava. Drugi preduslov bi trebalo da bude da se Srbija i Kosovo konstruktivno angažuju na normalizaciji svojih odnosa u cilju potpunog sprovođenja svih svojih obaveza koje proizilaze iz Sporazuma o putu normalizacije i njegovog Implementacionog aneksa i svih prethodnih sporazuma iz dijaloga i da se uključe u pregovore o Sveobuhvatnom sporazumu o normalizaciji odnosa. Isplate neće biti uslovljene postojanjem gore navedenih predloženih izmena SSP-a (tj. sprovođenje 7 prioritetnih mera).

Reformska agenda će biti ključni pokretač plana rasta: njeno ispunjavanje stvorice neophodne preduslove da se iskoriste i u potpunosti iskoriste dostupne mogućnosti jedinstvenog tržišta, da se pokrenu isplate u okviru novog Instrumenta za reformu i rast i, u isto vreme, približiti zemlje ispunjavanju kriterijuma za članstvo u EU.

4) Podrška konvergenciji kroz povećanu finansijsku pomoć: novi instrument za reformu i rast Zapadnog Balkana

Novi instrument za reformu i rast (u daljem tekstu: instrument) za Zapadni Balkan pružice ključnu podršku implementaciji novog plana rasta i njegova četiri stuba, kroz **značajno povećanu finansijsku pomoć**. Isplate će biti podvrgnute strogim uslovima u smislu ključnih reformi kako je navedeno u Reformskoj agendi.

Predloženi instrument će pokrivati period 2024-2027. Pružao bi finansijsku podršku u vidu **bespovratne podrške** (do 2 milijarde evra) i **zajmove** (do 4 milijarde evra) kroz direktne isplate nacionalnim budžetima, ili kao finansiranje kapitalnih investicija kroz Investicioni okvir za zapadni Balkan (WBIF).

Služiće kao centralni deo plana rasta, značajno povećavajući finansijsku pomoć zasnovanu na ambicioznoj reformskoj agendi koja se fokusira na neophodne društveno-ekonomske reforme zajedno sa osnovnim reformama, uključujući vladavinu prava i osnovna prava. Njime će se uvesti jaka uslovljenost uspostavljanjem mehanizma isplate zasnovanog na dostignućima ključnih reformi uzimajući u obzir preporuke iz najnovijeg Paketa proširenja Komisije²¹. Takav pristup zahteva potpuno novi dizajn, drugačiji od trenutno dostupnih instrumenata vanjske pomoći. Ova vrsta ekstenzivnog *ex-ante* uslovljavanja i predložena izgradnja nije moguća u okviru postojećeg Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA III). Uslovi isplate će takođe biti komplementarni i ojačati druge vidove bilateralne podrške Zapadnom Balkanu koji se pružaju kroz druge instrumente EU.

Finansijski uticaj ovog instrumenta, u kombinaciji sa sredstvima koja su još uvek dostupna u okviru IPA III za ostatak MFF-a 2021-2027, obezbediće Zapadnom Balkanu približno isti intenzitet pomoći po stanovniku kao što to čini kohezijska politika u proseku u EU. Ovakvo budžetsko pojačanje bez presedana bilo bi odgovor na sve veće pozive iz regiona za jačom socio-ekonomskom konvergencijom; to bi takođe pojačalo poruku regionu da se prednosti bliže integracije sa EU mogu osetiti pre pristupanja. Dugoročni cilj je da se pomogne regionu da ostvari svoj puni potencijal u smislu kapaciteta ekonomskog i društvenog razvoja u poređenju sa državama članicama EU do 2030.

Instrument je osmišljen tako da bude fleksibilan, prilagođen cilju ubrzanja osnovnih socioekonomskih reformi i približavanja regiona EU, istovremeno osiguravajući predvidljivost, transparentnost, vidljivost i odgovornost fondova.

Novi instrument će biti **komplementaran** i uzajamno se pojačavati sa trenutnom finansijskom pomoći u okviru IPA III, kao i – posebno za rešavanje pravnih i administrativnih prepreka za prekograničnu saradnju – sa programima saradnje Interreg u okviru Kohezijske politike EU koji uključuje Zapadni Balkan. Konkretne reforme u okviru Reformske agende će omogućiti stvaranje neophodnih uslova da se u potpunosti iskoristi uticaj značajne finansijske pomoći i u okviru novog sredstva i u okviru IPA III.

ZAKLJUČAK

Kao odgovor na izazove bez presedana sa kojima se suočava Zapadni Balkan, a koji su rezultat potrebe za oživljavanjem ekonomija nakon pandemije COVID-19 i trenutnog uticaja ruskog agresorskog rata na Ukrajinu, Komisija predlaže da EU **da hrabru ponudu regionu**. Ponuda koja pruža mogućnosti za **jačanje društveno-ekonomske konvergencije i približavanje naših partnera jedinstvenom tržištu EU u mnogim oblastima**, pored **značajne dodatne finansijske podrške**. Ova ponuda ima za cilj da prenese neke od ekonomskih koristi u pretpristupnom periodu kako bi se izgradile jače, otpornije ekonomije i obezbedile svakodnevne ekonomske koristi za preduzeća, radnike i potrošače. Ovo će zauzvrat imati koristi za celu EU – integraciju dobro pripremljenih i ekonomski jačih zemalja koje primenjuju pravila i standarde EU već pre pristupanja.

Da bi se otkrio potencijal ovog plana rasta, **partneri sa Zapadnog Balkana će morati da ispune ovu ponudu uz odlučne napore da napreduju kako na planu domaćih reformi, tako i na jačanju ekonomske integracije** u regionu. Njihove vlasti imaju odgovornost da efikasno komuniciraju o planu rasta i njegovoj implementaciji. Zajedno, Zapadni Balkan i EU treba da iskoriste ovu priliku da ubrzaju napredak na putu pristupanja.

²¹ Paket proširenja uključuje Komunikaciju o politici proširenja EU i prateće izveštaje o stanju u zemljama.

Mere podrške integraciji u jedinstveno tržište EU

Preduzetništvo: mogućnosti za poslovanje

- Podsticati inovacije, povećati valorizaciju znanja i zaštititi ulaganja u nove proizvode uspostavljanjem strukturirane mreže saradnje između partnera sa Zapadnog Balkana za harmonizovanu primenu prava intelektualne svojine.
- Podsticati razvoj poljoprivredno-prehrambene industrije, uključujući ribarstvo i akvakulturu, u skladu sa standardima EU. Podstaknuti poljoprivrednu trgovinu priznavanjem rezervnih planova Zapadnog Balkana za voće i povrće i planova istraživanja zasnovanih na usevima, koje su već odobrile strane Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA).
- Podsticati inovacije (i) razvijanjem **namenskog Predakceleratora Evropskog saveta za inovacije (EIC)** za Zapadni Balkan, pomažući kompanijama koje se bave dubokom tehnologijom da razviju svoj puni potencijal konkretnim idejama i investicionim planovima i (ii) podržavanjem i usavršavanjem inovatora i preduzetnika, kroz aktivnosti Evropskog instituta za inovacije i tehnologiju (EIT) i njegovih zajednica znanja i inovacija.
- Ubrzati transfer i unapređenje tehnoloških i društvenih inovacijskih rešenja za postizanje klimatski neutralnih i pametnih gradova.

Bliže EU: Prilike za pripremu za jedinstveno tržište

- Uspostaviti **Akademiju jedinstvenog tržišta** – program izgradnje kapaciteta, osmišljen da izgradi kvalitetnu infrastrukturu Zapadnog Balkana do nivoa funkcionalnosti EU, kako bi se ubrzao proces ostvarivanja slobodnog kretanja roba. Prve oblasti koje će biti ciljane biće standardi, sertifikacija i ocenjivanje usaglašenosti.
- Promovisati **punopravno članstvo i učešće CEN-a i CENELEC-a partnerima sa Zapadnog Balkana, kada je to moguće.**

Povezati se i modernizovati: Mogućnosti za digitalni aspekt

- Učiniti region Zapadnog Balkana **sajber otpornijim i zajedno se boriti protiv sajber kriminala**, uključujući povećanje učešća u obukama i događajima koje organizuje Agencija EU za sajber bezbednost (ENISA).
- Omogućiti pun pristup Zajedničkom preduzeću za evropsko računarstvo visokih performansi (HPC).
- Pridružiti se **Akademiji za interoperabilnu Evropu**, kako biste unapredili digitalne veštine javnih administracija u oblasti interoperabilnosti.
- Podržati primenu **bezbedne međunarodne povezanosti i 5G mrežne infrastrukture** kroz investicione projekte WBIF-a, u skladu sa paketom alata EU za 5G sajber bezbednost. 5G mreže će podržati digitalnu transformaciju u regionu.
- Ubrzati digitalnu tranziciju malih i srednjih preduzeća i startup kompanija kroz učešće u programu Digitalna Evropa i učešće u mreži evropskih centara za digitalne inovacije (EDIH) koji podržavaju kompanije i javni sektor u dvostrukoj (zelenoj i digitalnoj) tranziciji.
- Razviti dijalog o veštačkoj inteligenciji (AI), uključujući vodeće inicijative kao što su modeli veštačke inteligencije. Fokus će biti na generativnoj veštačkoj inteligenciji i posebno na velikim jezičkim modelima.

Prekvalifikacija i usavršavanje: Mogućnosti za zapošljavanje i obuku

- **Proširiti članstvo u Europass-u** na sve zemlje Zapadnog Balkana: pomažući onima koji traže posao da naprave sledeći korak u svojoj karijeri i otvore nove mogućnosti i **dalje podržati**

njihovo učešće u Savetodavnoj grupi za Evropski okvir kvalifikacija: omogućavanje transparentnosti veština i kvalifikacija.

- Istražiti učešće u nekim aktivnostima **Evropske mreže javnih službi za zapošljavanje (Mreža PES)** i saradnju sa Mrežom na jačanju²² kapaciteta javnih službi za zapošljavanje na Zapadnom Balkanu.
- Stvoriti bezbednija radna mesta kroz izgradnju kapaciteta u Inspekcijama rada Zapadnog Balkana. Ojačati **aktivno učešće u Evropskoj godini veština i Paktu za veštine** kako bi se promovisao način razmišljanja o usavršavanju i prekvalifikaciji, koristeći grupu nacionalnih koordinatora kao platformu za razmenu praktičnih politika o veštinama.
- Podsticati saradnju u stručnom obrazovanju i obuci, posebno na naukovanju i učenju zasnovanom na radu u okviru **Evropske alijanse za šegrtovanje**.
- Nastaviti sa podsticanjem učešća svih zemalja Zapadnog Balkana u okviru programa za zapošljavanje i socijalne inovacije (**EaSI**) **Evropskog socijalnog fonda Plus (ESF+)**.

Vreme za mlade: mogućnosti za mlade

- **Olakšati mladim ljudima da studiraju u inostranstvu** olakšavanjem priznavanja akademskih kvalifikacija i perioda mobilnosti.
- Poboljšati pristup kvalitetnom obrazovanju i ukloniti prepreke za učenje, radeći **na punom učešću** partnera sa Zapadnog Balkana u **Evropskom obrazovnom prostoru** i podržavajući transnacionalnu saradnju visokoškolskih institucija.

Proširiti horizonte: Mogućnosti za lakši turizam, putovanja, transport i kulturne aktivnosti

- Udružiti napore na promovisanju Evrope kao turističke destinacije u trećim zemljama kroz **punopravno članstvo** svim partnerima sa Zapadnog Balkana u **Evropskoj komisiji za putovanja**.
- Posmatrači u **Prostoru za podatke o turizmu**: pružanje informacija neophodnih za poboljšanje turističkog planiranja.
- Razviti partnerstva **za talente u turizmu o veštinama** između EU i povećati i poboljšati njihovu turističku ponudu. Dalje povećati učešće svih partnera Zapadnog Balkana u Kreativnoj Evropi kako bi se podržala uloga kulturnih i kreativnih sektora u privredi.

Mir uma: Zaštita potrošača

- Omogućiti nadležnima za nadzor nad tržištem na Zapadnom Balkanu pristup alatu **e-Surveillance Webcrawler** (*veb-popisivač*) koji detektuje proizvode prijavljene kao opasne u Safety Gate.
- Omogućiti **pristup nekim javnim informacijama** sistema brzog upozorenja *Safety Gate* i u dugoročnoj razmeni odabranim informacijama koje nisu javne o bezbednosti proizvoda i preduzetim merama.
- Dobiti pristup²³ odabranim elementima akademije *e-Enforcement*.

²² U skladu sa uslovima navedenim u Odluci br. 573/2014/EU Evropskog parlamenta i Saveta o poboljšanoj saradnji između javnih službi za zapošljavanje (PES), a posebno za zemlje koje su pristupile programu EU za zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI) deo Evropskog socijalnog fonda plus (ESF+)

²³ U meri u kojoj postoje zaštitne mere koje omogućavaju postupanje sa informacijama u skladu sa zahtevima prava EU.